

що чим доцільніше організована діяльність вихованців, спрямована на добробут та турботу про людину, чим більше вона насичена моральним змістом, тим більшою мірою можна чекати ефект формування гуманних потреб та відносин.

Розвиток гуманних потреб повинен забезпечити гуманний педагог в гуманному педагогічному процесі, в якому тісно пов'язані процеси навчання, виховання та розвитку і визначаються педагогікою як триєдине завдання. Гуманізація навчально-виховного процесу передбачає гармонійне поєднання двох напрямів: з одного боку – прояви гуманної позиції педагогами, яка виражається в постійній спрямованості на дітей, в турботі про їх психічне і фізичне здоров'я, в створенні ситуації успіху для

кожного, враховуючи їх індивідуальні інтереси, здібності, особливості; з іншого боку – гуманізація взаємин школярів як на уроках, так і в позаурочний час, де першочергове завдання – формування та розвиток гуманних потреб, які є основним фактором гуманної поведінки.

Знання вчителем тонких психолого-педагогічних механізмів формування гуманних потреб сприятиме успішному вирішенню такої важливої проблеми – вихованню гуманності у дітей та гуманізації навчально-виховного процесу в сучасній школі.

У зв'язку з швидкими змінами у всіх сферах життя, потребують подальшого дослідження проблеми формування мотиваційних засад особистості в новій соціально-педагогічній ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. – М., 1995. – 496 с.
2. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – Тарту, 1974. – 220 с.
3. Кикнадзе Д. А. Потребности. Поведение. Воспитание / Д. А. Кикнадзе. – М., 1968. – 148 с.
4. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Терлецька Л. Г. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2013. – 608 с.
5. Винославська О. В. Психологія [Електронний

ресурс] : (підручник) / О. В. Винославська – К. : ІНКОС, 2005. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part4/4202.htm. - Назва з екрана.

6. Формування мотиваційної сфери особистості [Електронний ресурс] // Формування мотиваційної сфери особистості [сайт]. – Електрон. дані. – К., 2010. – Режим доступу: <http://myrefs.org.ua/index.php?view=article&id=1107>. – Назва з екрана.

Подано до редакції 20.03.13

УДК: 37.013.42

С. М. Стрельбицька

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПОМІЧНИКІВ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розкриваються теоретичні засади соціальних помічників в процесі оволодіння спеціальністю; визначено професійну роль і функції, зміст професійної діяльності; аналізуються фактори, які сприяють і перешкоджають успішному засвоєнню професійними навичками в процесі навчання у ВНЗ; розкриті перспективи фахової підготовки соціальних працівників.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний помічник, професійна підготовка, професійне становлення.

Актуальність питання фахової підготовки соціального помічника посідає центральне місце серед сучасних наукових досліджень. На сучасному етапі дана проблема аналізується в контексті оновленого соціального замовлення, що вимагає, аби фахівець був конкурентоспроможним, стійким до стресів, гнучким, здоровим та готовим до продуктивної професійної діяльності. Саме це завдання має вирішувати фахова підготовка майбутніх соціальних працівників, поєднуючи в собі накопичений досвід та сучасні інноваційні підходи.

В умовах динамічних процесів розпаду єдиного соціального, економічного і геополітичного простору та поступового оновлення суспільства постала потреба реконструкції старої і створення нової системи захисту населення, пошуків нових підходів до станов-

лення соціальної роботи. Підготовка фахівців соціальної роботи до професійної діяльності - одна з головних умов подолання сучасних соціальних проблем, що існують в державі. Проте Україна не має багатого досвіду в підготовці таких кадрів. Це можна пояснити тим, що професійна підготовка фахівців соціальної роботи розпочалася в нашій країні тільки на початку 90-х років і була пов'язана зі значними труднощами, які зумовлені, насамперед, відсутністю як практичного досвіду роботи в цій галузі, так і вагомих науково-теоретичних розробок з актуальних питань фахової підготовки соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аспекти фахової підготовки майбутніх соціальних працівників знайшли своє відображення у досліджен-

нях вітчизняних науковців (І. Звереві, А. Капської, О. Карпенко, В. Бочарові, А. Ляшенко, В. Поліщук). У працях українських дослідників (Т. Семигіної, І. Григи, І. Звереві та ін.) проаналізовано систему теоретичної та практичної підготовки соціальних працівників за кордоном. Позитивні надбання, творчі здобутки, апробовані спірні концептуальні чи методичні аспекти фахової підготовки соціальних працівників у кожній країні треба досліджувати найбільш детально для запозичення досвіду. Що стосується нашого дослідження проблема розглядається досить узагальнено. На сучасному етапі проблема професійної підготовки особистості посідає центральне місце серед сучасних наукових досліджень. Цей факт пояснюється глобалізаційними (загальносвітовими), регіональними (європейськими та національними) змінами, які не обходять жодного аспекту соціальної сфери її учасників.

Наразі соціальна політика України активно реформується, підпорядковуючись до актуальних потреб соціально-економічного та політичного розвитку країни. Вона підпорядковується до контексту оновленого соціального замовлення, який вимагає адресної допомоги у сфері соціального забезпечення. Відтак, фахівець соціальної сфери має володіти певними професійно важливими особистісними якостями, вміннями та навичками проводити діагностику, створювати карту соціальної історії клієнта, вирішувати типові суперечливі проблеми клієнтів, володіти соціально-правовою базою, організовувати взаємодію різних відомств, здійснювати аналітичну, прогностичну, корекційну роботу [4]. Проблема професійного становлення і компетентності фахівця соціальної роботи широко обговорюється у науково-професійній літературі. Аналіз літератури показав, що деякі аспекти цього проблемного кола знайшли своє рішення в наукових працях Д.М. Годлевська [2], В.М. Тименко [5]. На їх думку, це завдання має вирішувати професійна підготовка майбутніх соціальних працівників, поєднуючи в собі накопичений вітчизняний і зарубіжний досвід та сучасні інноваційні підходи.

Підготовка спеціалістів соціальної роботи до професійної діяльності - одна з головних умов подолання сучасних соціальних проблем, що існують у нашій державі. Проте питання професійної підготовки соціальних працівників до менеджменту соціальної роботи залишається недостатньо розробленим і слабо вивченим. Реформування сучасної вищої освіти України у напрямку інтеграції в Європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій, які орієнтовані на сучасне розуміння соціальної політики, соціального забезпечення та соціального захисту. На сучасному етапі дана проблема аналізується в контексті оновленого соціального замовлення, що вимагає, аби фахівець був конкурентоспроможним, стійким до стресів, гнучким, здоровим та готовим до продуктивної професійної діяльності. Саме це завдання має вирішувати професійна підготовка майбутніх соціальних праців-

ників, поєднуючи в собі накопичений досвід та сучасні інноваційні підходи.

Мета статті – розкрити зміст та особливості фахової підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Ідеї гуманізму, які все більше утверджуються у світовій суспільній свідомості, зобов'язують Україну розв'язувати соціальні проблеми у відповідності до прийнятих міжнародних норм, конвенцій про права людини, права дитини, права людей із інвалідністю тощо. Розробка теоретичних засад і практичних механізмів державного і громадського регулювання соціальних проблем згідно з цими вимогами стає пріоритетним напрямком соціальної політики, реалізувати яку під силу лише професіоналам. Як свідчить історичний досвід, потреба у комплексній соціальній роботі особливо зростає в кризові періоди, коли погіршується доля мільйонів людей. Власне таке становище склалося у нашій країні в 90-х роках і, на жаль, продовжує залишатися понині. Криза в Україні набула системного, затяжного характеру. Соціальна робота в Україні має свої особливості, обумовлені як історичним розвитком, так і впливом сучасних світових тенденцій: соціальна робота у нашій державі здійснюється в умовах гострої економічної кризи.

Сучасній Україні, на наш погляд, притаманна своєрідність процесу становлення професії соціального працівника: офіційне визнання професій "соціальна робота" скоріше можна назвати юридичним оформленням того, що було вже нагромаджене практикою, теорією, історією нашого народу; спеціальність "соціальна допомога" визнана лише у 2009 році. У цьому полягає особлива складність соціальної ситуації, в якій формується професія соціального працівника в Україні, а значить і система підготовки відповідних фахівців. Визначити вірну стратегію у розвитку соціальної політики, конкретних напрямків і сфер соціальної роботи, системи підготовки кадрів для цієї сфери, боротися за утвердження цієї професії, не допускати її девальвації - для України сьогодні надзвичайно важливі питання.

Сьогодні в нашій країні, як і в інших країнах світу питання стоїть так: навчання соціальній роботі не може тільки пасивно відображати соціальний розвиток, воно повинно вести активний пошук шляхів вирішення соціальних проблем, що з'являються. Професіоналів для соціальної сфери потрібно готувати таким чином, щоб вони були здатні змінити, усунути і коректувати негативні соціальні прояви у суспільстві. А це можливо лише у закладах освіти, які будують навчання на нових позиціях і враховують тенденції розвитку соціальної політики в країні. Тому зміст підготовки спеціалістів повинен включати наступні компоненти: глибокий аналіз сучасного соціального розвитку і формування вміння дати об'єктивну оцінку соціальній політиці; чітке уявлення і класифікацію сучасних моделей, форм і методів самої практики соціальної роботи; власне педагогічний процес підготовки соціальних працівників; розробку

теорій, концепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективне функціонування соціального працівника; розробку і реалізацію програм, що підвищують компетентність соціального працівника.

Якщо проаналізувати зарубіжний досвід функціонування соціальної освіти, то варто зауважити, що кожна країна поряд з певними надбаннями має і свої проблеми. У наш час проблема фахової підготовки соціальних працівників обумовлена невідповідністю між характером підготовки фахівців соціальної галузі у ВНЗ й сучасними запитами суспільства щодо надання соціальної допомоги й соціальної підтримки населенню. Урахування й застосування досвіду підготовки соціальних працівників у розвинених країнах світу, зокрема США, де наявна багаторівнева система навчання фахівців, сприятиме створенню сучасної ефективної системи підготовки соціальних працівників в Україні, дозволить оптимізувати вітчизняну соціальну освіту й покращити систему соціального захисту [1].

Підготовка фахівців для соціальної роботи в нашій країні має певні проблеми. Перш за все вимагає серйозного вдосконалення технологія підготовки майбутніх фахівців; ВНЗ потребують серйозної державної підтримки в плані фінансової допомоги, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, активізації процесів підготовки професорсько-викладацького складу як у країні так і за рубежом.

Актуальною є проблема перепідготовки працівників соціальних служб: адже функціонуючі соціальні служби на 60-70% укомплектовані фахівцями, які не мають відповідної професійної підготовки. Гострою для України є проблема підготовки підручників, посібників з соціальної і соціально-педагогічної роботи, пакетів навчально-методичної документації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за кордоном: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 5-6 травня 2003р. Ужгород / За заг. ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород: Мистецька лінія, 2003. – 361с.

2. Годлевська Д.М. Соціальна робота як специфічний вид професійної діяльності соціального працівника //Соціалізація особистості: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. А.Й. Капської. Том XXV. – К.: НПУ, 2005. - С. 126-137.

3. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти:

Реальність така, що у своєму прагненні підняти свій професійний статус, соціальна робота все далі відходить від своїх колишніх функцій, коли вона всього лише компенсувала, йшла слідом за проблемами. Для того, щоб зберегти віру в свою професію, її функціонування у світі, що змінюється, професія соціальний працівник повинна бути на передовій лінії фронту соціального розвитку, акцентуючи свою діяльність на створенні оптимальних умов для самореалізації кожної людини. Для виконання цього завдання і потрібна нова модель навчання соціальної роботи. Перед освітою соціальною в Україні стоїть складне завдання – збалансувати складну ситуацію сьогодення, поставивши в центрі уваги людину, зробивши на неї ставку, особливо людину, чия безпека, життєвий рівень, права і благоустрій бажають значно кращого. І саме тут навчання соціальної роботі повинно відігравати провідну роль. Для вирішення цього завдання потрібен весь досвід, знання нагромаджені, як в нашій країні так і за рубежом і які ми повинні навчитися мудро використовувати і розвивати.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є однією і з актуальних наукових проблем. Професійна підготовка у вищому навчальному закладі – це цілеспрямований процес формування особистості професіонала, який забезпечується наявними в освітньому закладі засобами і передбачає готовність особистості до конкретного виду професійної діяльності. Потребують вирішення питання удосконалення змісту професійної підготовки, розробки ефективної технології підготовки тощо. Саме тому у подальших дослідженнях планується розглядати окремі аспекти фахової підготовки майбутніх соціальних працівників.

науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: Монографія / О. Г. Карпенко ; [за ред. С. Я. Харченко]. – Дрогобич: Коло, 2007. – 374 с.

4. Тищенко В.М. Професійна підготовка соціальних працівників у вищих навчальних закладах США і України: спільність і відмінності /За заг. ред. Пуховської Л.П. Наук. видання. – К.: Вид-во "Автореферат", 2003. – 64 с.

5. Холостова Е. И. Профессионализм в социальной работе : учебное пособие / Е. И. Холостова. – М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и Ке", 2007. – 233 с.

Подано до редакції 11.03.13